

Стійкі мовні одиниці в усному професійному мовленні правоохоронців

Мова продукує навколишню дійсність, фіксуючи у своєму словниковому складі практичний і суспільно-пізнавальний досвід людей, наукові, культурні, матеріальні та духовні досягнення. Комунікативна функція мови, як одна із важливих функцій, гарантує спілкування в усіх сферах суспільного призначення. Словники сучасної української літературної мови містять загальновживані слова, що є зрозумілими для всіх носіїв цієї мови. На відміну від термінів – офіційних наукових найменувань, спеціальних понять, професіоналізми функціонують переважно в усному мовленні як слова, що не маркуються суворим науковим характером. Професійне спілкування здійснюється за допомогою мови науки та техніки, спеціальної форми природної мови, концентрує в собі колективну професійно-наукову пам'ять.

У нашому дослідженні в центрі уваги перебуває усна професійна лексика правоохоронців, тобто лексика, яка має неофіційний характер, пов'язана з особливостями сприйняття професіоналами поточної, повсякденної діяльності. Лінгвісти в усі часи переймалися проблемами мовної культури, так, О. Потебня, В. Виноградов, І. Огієнко, Л. Ставицька досліджували системний аспект мови. Важливість культури мовлення у професійній сфері представників різних галузей вивчали такі дослідники, як В. Русанівський, Н. Бабич, М. Мельник, А. Коваль, які наголошували на тому, що представник кожної професії повинен досконало володіти культурою мовлення під час комунікації. Проте свідомість професіонала містить не лише базові концепти тієї чи іншої професійної субкультури, а й зумовлює у своїх носії відповідний погляд на світ. Актуальність цієї розвідки визначається важливістю дослідження оцінних стійких мовних одиниць як комунікативно значущих системних угруповань.

Спеціальна лексика – це слова та словосполучення, що вживаються та розуміються представниками певної професії та галузі знань, у ній виокремлюють терміни та професіоналізми. Поліція є тим соціальним інститутом, що сполучає всі верстви суспільства. Спілкуючись на різних рівнях, правоохоронці є гарантом збереження правових і морально-етичних норм життя. Різнобічна робота (спілкування із правопорушниками, виховна робота з неповнолітніми, розслідування злочинів, робота з населенням тощо) і спілкування на всіх рівнях професійної комунікації неминуче припускають сприйняття й оцінювання різноманітних якостей, характеристик, властивостей один одного, співвіднесення їх з цінностями і нормами, які безпосередньо потрапляють у поле зору. Так, правоохоронці, через специфіку своєї роботи, контактують зі злочинними елементами, що накладає відбиток на структурну складову їхнього мовлення, до професійної сфери вжитку потрапляють елементи арго (*мент, гастролери, зачищати, базарять, шийють, барига, браслети*).

Стійкі мовні одиниці, що функціонують у професійному середовищі співробітників поліції, репрезентовані різноманітними відомостями про їхню діяльність, оцінки і уявлення про якість роботи, професійні навички тощо. Багато із цих одиниць виникли безпосередньо під час комунікативного акту і згодом набули того чи іншого оцінного значення. Так, на основі арготизма *мент* виникли такі стійкі оцінні вирази, як *справжній мент* (позитивна оцінка), *мент поганий* (різка негативна конотація).

У професійній комунікації співробітників поліції одне із центральних місць займає гумор і самоіронія, тому такий концепт, як «*робота*» поповнюється значною кількістю висловів і фразеологізмів, що носять яскраво-виражений іронічний характер. Вербально ця ланка у представників правоохоронних органів представлена такими одиницями: «*поїдемо кататися*» (виїхати на місце злочину), «*халтурка*» (проста справа), «*зарядити*» (устаткувати оперативника, що вирушає на переговори зі злочинцем, звукофіксувальним пристроєм), «*поставити очі на декілька днів*» (встановити зовнішнє спостереження).

Територіальні підрозділи органів внутрішніх справ, відділень поліції найчастіше позначаються в повсякденному комунікації нейтральним словом *відділ*, на основі якого виникло стійка словосполучення *доставити до відділу*, тобто «доставити правопорушника (затриманого) до територіального відділення». Жаргонними варіантами вираження зазначеної семантики є лексема *земля* та словосполучення *земельний відділ*. Слід зазначити, що концепт «*земля*» для українців має важливе значення, адже з ним пов'язані практично всі сторони його буття. Із прадавніх часів робота на землі визнавалася не лише найважчою, але й дуже поважною. Крім того, земля в українській лінгвокультурі усвідомлюється годувальницею, тому із самого народження в людей виховують дбайливе ставлення до землі. Цим пояснюється позитивна конотація стійкої мовної сполуки *працювати на землі, наша земля, на своїй землі*, які міцно увійшли в ужиток співробітників правоохоронних органів. Поліцейський, який працює на землі, – це досвідчений, обізнаний у своїй справі професіонал.

Взаємодія повсякденного та спеціального знань у професійному мовленні поліцейських найчастіше здійснюється шляхом накладення або об'єднання типів знань. Наприклад, фразеологізм *шукати голку в копиці сіна* (шукати те, що важко знайти). У формуванні цього вислову актуалізовано буденне знання носія мови (уявлення про те, що знайти в сіні невеликий предмет практично неможливо), на яке накладається професійне знання фахівця (важко здійснювати пошук злочинця на величезній території). Подекуди такі знання об'єднуються: *засвічений ствол* (зброя, що перебуває на розгляді поліції у зв'язку зі злочинцем). Ймовірно, компонент *засвітити* можна сполучити із виробництвом фотографії, коли псується фотоматеріал. У лексиконі правоохоронців це дієслово набуває додаткового значення «поширити інформацію, що повинна зберігатися в таємниці».

Таким чином, проаналізовані мовні сполуки демонструють, що усне професійне мовлення правоохоронців складається не лише із загальноновживаних слів, а й містить значну кількість лексем, що відображають особливості творчого мислення співробітників поліції.

Список бібліографічних посилань

1. Березовенко А. Кримінальне арго в Україні / А. Березовенко // Мовознавство. Доповіді та повідомлення IV Міжнародного конгресу українців. – К., 2002. – С. 197–201.
2. Ставицька Л. Сучасний український інтержаргон: проблеми й аспекти вивчення / Леся Ставицька // Мовознавство. Доповіді та повідомлення IV Міжнародного конгресу українців. – К., 2002. – С. 213–216.
3. Ставицька Л. Український жаргон. Словник: Містить близько 4070 слів і понад 700 стійких словосполучень / Л. Ставицька. – К.: Критика, 2005. – 496 с.
4. Поповченко О. І. Словник жаргону злочинців / О. І. Поповченко. – К., 1996. – 342 с.